

244 Az Országos Könyvtárügyi Tanács a mai magyar könyvtárpolitikában

I.

A könyv és könyvtár mint a politikai nevelés és a művelődés egyik alapvető tényezője, valamint a társadalmilag fontos munkák (termelés, kutatás, oktatás stb.) nélkülözhetetlen eszköze és támogatója a modern társadalom, különösképpen pedig a szocialista társadalom legkülönbözőbb életfolyamataiban jelentős szerepet tölt be. Nálunk pl. csaknem 18 000 különféle közkönyvtár hatása érvényesül társadalmunk politikai, gazdasági és kulturális fejlődésében. Társadalmunk egyetemes érdeke és mai könyvtárkultúránk alapvető követelménye, hogy minden könyvtárunk egységesen átgondolt könyvtárpolitikai irányelvek szerint, az ellátandó feladattal arányos előfeltételek birtokában, korszerű szervezeti keretek között és munkamódszerekkel végezze a maga munkáját, könyvtáraink mindegyike könyvtári rendszerünk szerves részeként töltse be a maga sajátos hivatását.

Ennek az egyetemes társadalmi és egyben alapvető szakmai követelménynek a kormányzati szakfelügyelet mellett egyik központi szerve és képviselője az ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS (OKT), amely megalakulása óta legfőbb feladatának könyvtárkultúránk egységének kialakítását tekintette. Egyre fokozódó erőfeszítésekkel szocialista könyvtári rendszerünk teljessé tételén, a szükséges új könyvtár-típusok létrehozásán és megerősítésén, a korszerű szervezeti formák és munkamódszerek kialakításán fáradozott.

Mindezt azonban nem öncélúan, nem a szűkebb szakmai érdekek védelmében vállalta és végezte. Ellenkezőleg, éppen azért törekedett mindig könyvtárkultúránk belső egységének minél teljesebb megvalósítására, azért igyekezett társadalmunk könyvtár iránti igényeit tudatosítani, és azok elvszerű, tervszerű és korszerű kielégítését a szellemi és anyagi erőforrások egységes összefogásával elősegíteni, hogy az alapvető célt: a szocializmus felé haladó magyar társadalom egyetemes és arányos fejlődését, politikai, gazdasági és kulturális életének egyenletes kibontakozását szocialista könyvtárkultúránk a maga sajátos eszközeivel is minél hatékonyabban támogathassa.

Az OKT eddigi működése, különösen pedig a két utóbbi évben végzett munkája, valamint a maga elé tűzött további feladatai ezt a szemléletet egyre határozottabban tükrözik. Megmutatkozik ez mindenekelőtt abban, hogy a Tanács és a szakbizottságok érdeklődése a szűkebb értelemben vett — egyébként szintén fontos — szervezeti, ügyviteli és technikai kérdések mellett egyre nagyobb mértékben a könyv- és könyvtárkultúra társadalmi alapjai, és társadalomformáló vagy támogató kihatásai felé fordult. (Pl. könyvtárpolitikánk alapproblémái, a munkásság és a parasztság, továbbá a gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátottsága stb.) Világos bizonyítékaul annak, hogy a Tanács könyvtárkultúránk egészének elvi gondozója akar és tud lenni, a felmerülő problémákat a szakszerűség és a társadalmi összefüggések követelményeinek együttes érvényesítésével kívánja kidolgozni. Aligha lehet kétséges, hogy e két alapkövetelmény ilyen szoros összekapcsolása összhatásában a szemlélet további kiszélesítését, az időszerű kérdések jobb érzékelését és elmélyültebb elemzését, a célkitűzések világosabb megfogalmazását, következőképpen egész könyvkultúránk tudatosabb és intenzívebb fejlődését eredményezi.

Más vetületben ugyannerre vall az a fejlődés is, ami a Tanács szervezetében az utóbbi két évben végbement. (*Magyar Könyvszemle* 1957:4. sz. *A Könyvtáros* 1957:5. és 1958:7. és 9. sz.) A megnövekedett feladatkör ellátására a Tanács régi, tagolás nélküli szervezete már nem volt alkalmas. A kibővült feladatkör és kiszélesedett szemlélet a munka megosztását, az eddiginél jóval több könyvtáros közreműködését tette szükségessé. Az elnökség, a tanácsülés és a 12 szakbizottság feladatainak és munkájának elhatárolása viszont szükségképpen az egyes témák elmélyültebb megvizsgálását és kidolgozását vonta maga után. Ez a szervezeti fejlődés mutatja, hogy a Tanács valóban rugalmasan vállalja a feladatait: együtt akar és együtt is tud nőni a feladataival.

Természetesen az eddig elért kétségtelen eredmények (pl. *A Könyvtáros*, 1957:1., 3. sz. és 1958:2. és 11. sz.) nem jelentik azt, hogy az OKT és a szakbizottságok minden esetben hiánytalanul vagy hibátlanul végezték a feladatukat. Több alkalommal is előfordult, hogy egyes problémák kidolgozása során szűk szakmai szemlélet vagy szakmai konzervativizmus jelentkezett. A könyvtárosok szélesebb tábora kezdeményezően még nem kapcsolódott be a Tanács munkájába és az eredményekről is héza-

gosan szerez tudomást. A munka menetét és eredményességét is nemegyszer hátráltatta a javaslatok lassú elkészítése, vagy a tárgyalások elhúzódása stb.

Mindezek a kisebb nehézségek, hiányosságok vagy hibák azonban nem homályosítják el a lényegét. Azt, hogy a Tanács az elmúlt évek során alapjában véve helyes irányba fejlődött, biztosan megtalálta helyét, szerepét és feladatait a könyvtárpolitikánkban. Szocialista könyvtárkultúránk olyan központi fórumává lett, amely a siker reményével vállalhatja a hároméves terv végrehajtása és a tízéves távlati fejlesztési terv előkészítése során reá háruló problémák megvizsgálását és tisztázását.

II.

A hároméves terv sürgős és fontos problémái közül mintegy 76 téma szerepel az OKT szakbizottságainak 1959. évi programjában. Ezeknek csaknem harmada olyan jelentőségű, hogy a Tanács teljes ülésén kell foglalkozni vele. A többi az illetékes szakbizottságokban, ill. elnökségi üléseken tisztázható. Néhány közülük előreláthatóan 1960-ra is átuzodik.

A Tanács, ill. a szakbizottságok munkatervében fontosságuk és sürgősségük szerint a következő témák emelkednek ki:

1. az országos könyvtári statisztikai felmérés eredményei és tanulságai;
2. a módszeriani munka korszerű célkitűzései, tartalma és formái;
3. az OSZK Mcdszeriani osztályának feladatterra és munkaterra;
4. a könyvtárak működése a gazaaságosság szempontjából;
5. eredmények és tanulságok a kozsegi könyvtáraknak a helyi tanács kezelésébe való átadásával kapcsolatban;
6. rendelet-tervezet a gyermek- és ifjúsági könyvtárak szervezéséről, fejlesztéséről és működéséről;
7. az általános iskolai könyvtárak helyzete és főbb kérdései;
8. az ipari tanuló iskolai könyvtárak helyzete és problémái;
9. a 14—18 éves fiatalok könyvtári ellátottsága;
10. a Közművelődési könyvtárak olvasószolgálatának idószervi kérdései;
11. a szakszervezeti könyvtárak állományának és használatának problémái;
12. a zárt állomány raktározása és használata;
13. a könyvtári katalógusok mai helyzete és főbb kérdései;
14. a központi katalógizálás és osztályozás előkészítése;
15. a hazai mikrofilmezési lehetőségek számbavétele és tervszerű felhasználása;
16. a központi könyvkötézet megszervezése és a hálózati kötészetek kibővítése;
17. a magyar nemzeti bibliográfia szerkesztési és kiadási kérdései;
18. a szakbibliográfiák készítésének és kiadásának problémái;
19. az országos dokumentációs statisztikai felmérés eredményei és tanulságai;
20. a hazai dokumentációs szolgáltatások összehangolásának problémái;
21. a műszaki dokumentációs munka újabb irányai és lehetőségei;
22. a könyvtártudományi kutatómunka mai helyzete és továbbfejlesztése;
23. az egyes könyvtári munkakörök ellátásához szükséges szakképzettség meghatározása;
24. az 1959—60. évi szakoktatási és továbbképzési program kidolgozása.

III.

A 15 éves távlati fejlesztési terv csak két egymáshoz szorosan kapcsolódó lépcsőben készíthető el. Elsőnek azokat az általános témaköröket kellett és kell megvizsgálni és tisztázni, amelyek könyvtárkultúránk fejlődésének körvonalait az elkövetkező évek során (1961—75) egészében és alapvetően meghatározzák. Ezután az általános könyvtárpolitikai irányelvek ismeretében fel kell vázolni az egyes könyvtártípusok, ezek körén belül az egyes könyvtári hálózatok, végül az egyes könyvtárak távlati fejlesztési tervét úgy, hogy végül is minden egyes tervben könyvtárkultúránk elvi egységének és tervszerű fejlődésének követelményei, valamint a könyvtártípus, illetve könyvtári hálózat és egyes könyvtár működési területének sajátos helyi szükségletei szerves egységülba kerüljenek egymással.

Az általános könyvtárpolitikai alapkérdések megvizsgálása és rendszerezése a Tanács és valamennyi szakbizottsága közreműködésével már több, mint egy éve folyik. Ez idő szerint úgy tűnik, hogy szocialista könyvtárkultúránk alapvető problémáit és összefüggéseit a következő hét témakör egyesíti magában. Így elsősorban ezek további kidolgozása, az itt szükséges fejlesztés körvonalazása a fő feladat:

1. a magyar szocialista könyvtárpolitika alapelveinek és célkitűzéseinek meghatározása: a polgári kapitalista lemaradás teljes felszámolása, az eddigi csaknem másfél évtizednyi szakasz (1945—60) eredményeinek és hiányosságainak számbavétele, a következő évtizedben társadalmunk politikai, gazdasági és kulturális életében előreláthatóan bekövetkező nagyarányú fejlődés könyvtár iránti igényeinek és szükségleteinek előirányzása, s az egyes könyvtárak működési területén az ellátandók igényeinek felderítése, valamint a mai és az e'endő ellátottság meghatározása;

2. a könyvtártudományi kutatómunka korszerű kifejlesztése: főként a kutatás tervszerű összehangolása és megszervezése, az eredmények közzétételének és felhasználásának biztosítása abból a célból, hogy szocialista könyvtárkultúránk következő

fejlődési szakaszai tudományosan megalapozottak lehessenek könyvtári gyakorlata elméletileg és történetileg tisztázott alapokra épüljen, s így a szakmai gyakorlat és szaktudomány kölcsönösen támogathassa egymást;

3. a magyar könyvtárügy rendszerének továbbfejlesztése: így főként az egyes könyvtártípusok megerősítése, a könyvtári hálózatok szervezeti kiépítése és a hálózati munka kifejlesztése, egyes viszonylagosan elmaradt könyvtártípusok és hálózatok fejlesztése, a könyvtári szakfelügyelet intézményes kiépítése, hogy az irányítás és ellenőrzés folyamatos és hatékony lehessen;

4. a könyvtári munkamenet korszerűsítése: így főként az állomány gyarapításának tervszerűbbé tétele, a gyűjtőkörbe nem tartozó állományrészek leválasztása és átcsoportosítása, a raktári férőhelyek biztosítása, illetve a központi letéti raktározás megszervezése, az állomány karbantartásának (kötetelés, restaurálás, raktári védelem stb.) rendszeresítése, az állományfeltárás meggyorsítása, a központi katalogizálás és osztályozás megszerzése, az újrakatalogizálás befejezése, a katalógushálózat és szerkesztés alapkérdéseinek tisztázása, a könyvtárak használatának fokozása, a könyvtári szolgáltatások hatásfokának további növelése, a szocialista tudat erősítése, az általános műveltségi színvonal emelése és a társadalmilag fontos munkák (termelés, kutatás, kereskedelem, közlekedés, egészségügy, oktatás stb., stb.) könyvtári követelményeinek kielégítése céljából; mindehhez az időszerű szervezeti keretek és munkaszervezet tisztázása, a szükséges személyi és anyagi feltételek körvonalazása, valamint a modern gépesítési lehetőségek és más technikai berendezések előirányozása;

5. a bibliográfiai és dokumentációs szolgáltatások kifejlesztése: a gondozott, illetve ellátandó terület gyakorlati szükségleteinek kielégítése hazai viszonyaink szerint megvalósítható keretek között, továbbá e feladatok és tevékenységek országos megosztása és összehangolása;

6. a könyvtári dolgozók szakképzése és továbbképzése: az egyes könyvtári munkakörök ellátásához szükséges szakismereti követelmények és a megvalósításra kerülő könyvtárpolitikai célkitűzések kívánalmai szerinti tagolásban és oktatási programmal;

7. a külföldi kapcsolatok kiépítése: a szocialista országokkal és a legfejlettebb kapitalista országokkal, hogy külföldi jó tapasztalatok hazai felhasználása és a hazai eredmények külföldi megismertetése rendszeresen biztosítható legyen.

Az egyes könyvtári hálózatok, illetve könyvtárak egyedi távlati fejlesztési terve jellemzőnek megfelelően vagy közvetlenül, vagy pedig összefoglaló előtervek alapján készül el. A közművelődési (fővárosi és vidéki területi, valamint szakszervezeti) könyvtárak, továbbá az iskolai könyvtárak fejlesztését tervszerűen csak úgy lehet előirányozni, ha az egyes hálózatok, illetve könyvtárak tervekészítését egy-egy összefoglaló előtér előzi meg, ami az arányos fejlesztés alapvető tervmutatóit a szóban forgó könyvtártípusra általában országosan meghatározza. Az általános tudományos és tudományos szakkönyvtárak és hálózataik, valamint az OSZK tervének elkészítésében viszont célravezetőbb az egyedi tervezés, mert e könyvtárak feladatköre általában erősen eltér egymástól. A könyvtárügy egysége, továbbá a fejlesztés arányos és indokolt voltának lemérhetősége viszont megkívánja, hogy a távlati tervek elkészítése itt is az egységes könyvtárpolitikai irányelvek és célkitűzések alapján és az alapvető tervezési mutatószámok kidolgozásával történjék. Sőt azt is, hogy az azonos vagy rokon feladatkörű könyvtárak (pl. az egyetemi, a társadalomtudományi, a műszaki könyvtárak, vagy a közművelődési, illetve iskolai könyvtárak stb.) fejlesztési terveiket egymás között egyeztessék, s véglegesen csak ezután rögzítsék.

Nyilvánvaló, hogy a könyvtári hálózatok és könyvtárak egyedi távlati fejlesztési tervének elkészítése nem lesz könnyű és gyors munka. A Tanács állandó munkatársaitól és a könyvtárak dolgozóitól egyaránt tartós és fárasztó erőfeszítéseket követel. De az eddigi tapasztalatok alapján remélhető, hogy éppen e rendkívüli nehézségek leküzdése lendíti a Tanácsot és szakbizottságait újabb fejlődési lehetőségek felé.